

**Мелітопольський державний педагогічний університет імені Богдана
Хмельницького**
Навчально-науковий інститут соціально-педагогічної та мистецької освіти
Кафедра дошкільної освіти та соціальної роботи

Назва курсу	Основи інклюзивної педагогіки
Викладачі	Журавльова Лариса Станіславівна, Яковенко Ірина Олександрівна
Профайл викладачів	http://inst.mdpu.org.ua/navchalno-naukovij-institut-sotsial-2/navchalno-naukovij-institut-sotsial-kafedra-sotsialnoyi-roboti-sotsialno/sklad-kafedry-sotsialnoyi-roboty-sotsialnoyi-pedagogiky-ta-doshkilnoyi-osvity/zhuravlova-larysa-stanislavivna/ http://inst.mdpu.org.ua/navchalno-naukovij-institut-sotsial-2/navchalno-naukovij-institut-sotsial-kafedra-sotsialnoyi-roboti-sotsialno/sklad-kafedry-sotsialnoyi-roboty-sotsialnoyi-pedagogiky-ta-doshkilnoyi-osvity/yakovenko-iryna-oleksandrivna/
Контактний тел.	098-506-05-25 098-721-17-42
Е-mail:	zuravlovalarisa@gmail.com , irinka.yakovenko@ukr.net
Сторінка курсу в ЦОДТ	http://www.dfn.mdpu.org.ua/course/view.php?id=5173#section-5
Консультації	<i>Очні консультації:</i> за попередньою домовленістю середа з 14.20 до 17.00 <i>Онлайн консультації:</i> за попередньою домовленістю Viber (0983329440) в робочі дні з 9.00 до 17.00
Форма контролю	Залік диференційований

1. Анотація до курсу

Предметом навчальної дисципліни виступає процес ознайомлення з основним змістом, структурою, напрямками, специфікою діяльності вчителя початкової школи загальноосвітнього навчального закладу з організації та впровадження інклюзивного навчання; науково обґрунтованими методами і сучасними технологіями в організації власної професійної діяльності; особливостями взаємодії вчителя зі спеціалістами інших служб в системі інклюзивного навчання.

2. Мета та цілі курсу

Метою викладання навчальної дисципліни «Основи інклюзивної педагогіки» є засвоєння теоретико-методологічних, нормативно-правових та організаційно-методичних засад інклюзивної освіти в Україні, навчання дітей з

особливими освітніми потребами в умовах загальноосвітньої школи. Загальноосвітні навчальні заклади повинні забезпечити спектр необхідних послуг відповідно до освітніх потреб дітей з вадами психофізичного розвитку, зокрема підготувати матеріально-технічне забезпечення навчального процесу, розробити індивідуальну навчальну програму, випрацювати методику спільного навчання дітей.

Основні завдання вивчення дисципліни «Основи інклюзивної педагогіки» є засвоєння теоретичних і практичних основ курсу; створення бази знань, умінь, навичок, необхідної для роботи в інклюзивному освітньому середовищі; підготовка фахівців освітньо-кваліфікаційного рівня «бакалавр» до педагогічної діяльності в навчальних закладах з інклюзивною формою навчання та закладах спеціальної освіти.

Загальні компетентності

ЗК 1. Здатність до абстрактного мислення, критичного аналізу та синтезу.

ЗК 7. Здатність вчитися і оволодівати сучасними знаннями.

ЗК 8. Здатність до пошуку, оброблення та аналізу інформації з різних джерел.

Фахові компетентності

ФК 17. Здатність до організації взаємодії з профільними фахівцями щодо планування освітнього процесу

ФК 22. Здатність до організації взаємодії з батьками в різних формах

ФК 24. Здатність до створення здоров'язбережувального освітнього середовища, зорієнтованого на особистісний, творчий і духовний розвиток учнів

ФК 25. Здатність до врахування при створенні освітнього середовища індивідуальних потреб учнів, в тому числі обдарованих дітей, дітей, які мають особливі освітні потреби

ФК 25. Здатність до врахування при створенні освітнього середовища індивідуальних потреб учнів, в тому числі обдарованих дітей, дітей, які мають особливі освітні потреби

3. Формат курсу

В межах курсу студенти вивчають понятійно-термінологічний апарат навчальної діяльності в умовах інклюзії; головні професійні вимоги до фахівця, який працює у закладі з інклюзивною формою навчання; сучасні філософські засади педагогічної діяльності в контексті інклюзії; роль соціального вміння у навчанні і вихованні дитини; роль облаштування навчального середовища для продуктивного навчання дітей в інклюзивному класі; методи, прийоми, засоби і форми організації навчання учнів з різними особливостями психофізичного розвитку в інклюзивному класі.

4. Результати навчання

ПРН 10. Користуватися сучасними педагогічними технологіями при підготовці і проведенні навчально-виховного процесу початкової школи.

ПРН 12. Застосовувати знання при вирішенні складних задач і проблем у процесі навчання або у професійній діяльності, що передбачає проведення досліджень та/або здійснення інновацій.

ПРН 15. Здатність аналізувати перспективні підходи до навчання, розвитку, виховання й соціалізації учнів

ПРН 24. Здатність до організації освітнього процесу з використанням

сучасних педагогічних технологій інклюзивної освіти.

ПРН 28. Здатність організувати та залучати учасників освітнього процесу до створення здоров'язбережувального освітнього середовища, середовища, яке зорієнтоване на особистісний, творчий і духовний розвиток учнів

5. Обсяг курсу

Вид заняття	Лекції	Практичні заняття	Самостійна робота
К-сть годин	40	18	32

6. Ознаки курсу

Рік викладання	семестр	спеціальність	Курс (рік навчання)	Обов'язковий \ вибірковий
2020	2	Початкова освіта	2	О

7. Технічне й програмне забезпечення /обладнання

Студенти отримують додаткову інформацію з курсу за допомогою використання мультимедійного обладнання – перегляду презентацій, відеоматеріалів.

8 Політики курсу

Під час практичних занять студенти мають змогу попрактикувати навички аналізувати та оцінювати навчальні можливості дитини; організувати спілкування з дітьми різного віку та рівня психофізичного розвитку та родиною дитини з особливими потребами.

9. Структура навчальної дисципліни

Назви тем	Кількість годин					
	усього	у тому числі				
		л	п	л.	інд	с.р.
1	2	3	4	5	6	3
Тема 1. Методологічна основа інклюзивної педагогіки	9	4	2			3
Тема 2. Особливості розвитку особистості	9	4	2			3

Тема 3. Соціально-педагогічна діяльність вчителя в умовах інклюзивної освіти	9	4	2			3
Тема 4. Дидактика як загальна теорія інклюзивної освіти та науки	9	4	2			3
Тема 5. Зміст інклюзивної освіти	9	4	2			3
Тема 6. Структура та організація цілісного педагогічного інклюзивного процесу	9	4	2			3
Тема 7. Форми організації процесу навчання в інклюзивній школі	9	4	2			3
Тема 8. Методи і засоби інклюзивного навчання	9	4	2			3
Тема 9. Дидактичне діагностування учнів в інклюзивному класі	9	4	2			4
Тема 10. Теорія виховання в умовах інклюзивної освіти	8	4	-			4
Усього годин	90	40	18			32

10. Теми лекцій

№ з/п	Назва теми лекції та питання, що вивчаються	Кількість годин
1	<p>Методологічна основа інклюзивної педагогіки</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Розвиток та становлення інклюзивної педагогіки як науки, її об'єкт і предмет 2. Основні категорії інклюзивної педагогіки 3. Інклюзивна педагогіка в системі педагогічних наук 4. Міжпредметні зв'язки інклюзивної педагогіки 	4
2	<p>Особливості розвитку особистості</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Закономірності розвитку особистості 2. Поняття «норма» і «відхилення» у розвитку дитини 3. Розвиток психіки дітей з обмеженими можливостями здоров'я 4. Розвиток емоційної сфери молодшого школяра з різними видами дизонтогенезу 5. Розвиток конативної сфери 	4
3	<p>Соціально-педагогічна діяльність вчителя в умовах інклюзивної освіти</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Методологічна основа соціально-педагогічної діяльності як засобу інклюзивного навчання 2. Сутність соціально-педагогічної діяльності вчителя початкових класів 3. Закономірності, принципи, функції та напрями 	4

	соціально-педагогічної діяльності 4. Професійна компетентність вчителя початкових класів при виконанні соціально-педагогічної діяльності в інклюзивному класі	
4	Дидактика як загальна теорія інклюзивної освіти та науки 1. Виникнення і розвиток інклюзивної освіти та навчання 2. Предметі і завдання дидактики інклюзивної освіти, її категорії 3. Система закладів освіти для дітей з обмеженнями життєдіяльності 4. Особливості організації інклюзивного навчання в загальноосвітній школі	4
5	Зміст інклюзивної освіти 1. Стандарт початкової освіти загальноосвітньої школи 2. Нормативні документи змісту інклюзивної початкової освіти, курикулум 3. Особливості забезпечення змісту інклюзивної освіти дітей з особливими освітніми потребами 4. Командний підхід як умова реалізації змісту освіти	4
6	Структура та організація цілісного педагогічного інклюзивного процесу 1. Цілісний педагогічний процес, його компоненти 2. Сутність, мета і завдання інклюзивного навчання 3. Підготовка вчителя до організації навчального процесу	4
7	Форми організації процесу навчання в інклюзивній школі 1. Форми організації навчання 2. Спеціальні форми навчання в інклюзивному класі	4
8	Методи і засоби інклюзивного навчання 1. Сутність, функції та структура методу 2. Класифікація методів навчання 3. Інтенсивні методи розвитку когнітивної сфери 4. Методи розвитку і корекції емоційної сфери 5. Методичні прийоми корекції конативної сфери молодших школярів 6. Критерії вибору методів навчання 7. Засоби навчання	4
9	Дидактичне діагностування учнів в інклюзивному класі	4

	1. Сутність компонентів діагностування в умовах інклюзивного навчання 2. Потрфоліо учнів як засіб оцінювання індивідуальних досягнень	
10	Теорія виховання в умовах інклюзивної освіти 1. Сутність інклюзивного виховання на сучасному етапі 2. Основні методи і форми інклюзивного виховання	4
Разом		40

11. Теми практичних занять

№ з/п	Назва теми та питання, щовивчаються	Форми контролю	Кількість годин
	Методологічна основа інклюзивної педагогіки 1. Розвиток та становлення інклюзивної педагогіки як науки, її об'єкт і предмет 2. Основні категорії інклюзивної педагогіки 3. Інклюзивна педагогіка в системі педагогічних наук 4. Міжпредметні зв'язки інклюзивної педагогіки	Усне опитування, поточне тестування	2
	Особливості розвитку особистості 1. Закономірності розвитку особистості 2. Поняття «норма» і «відхилення» у розвитку дитини 3. Розвиток психіки дітей з обмеженими можливостями здоров'я 4. Розвиток емоційної сфери молодшого школяра з різним видами дизонтогенезу 5. Розвиток конативної сфери	Усне опитування, поточне тестування	2
3	Соціально-педагогічна діяльність вчителя в умовах інклюзивної освіти 1. Методологічна основа соціально-педагогічної діяльності як засобу інклюзивного навчання	Усне опитування, поточне тестування	2

	<p>2. Сутність соціально- педагогічної діяльності вчителя початкових класів</p> <p>3. Закономірності, принципи, функції та напрями соціально-педагогічної діяльності</p> <p>4. Професійна компетентність вчителя початкових класів при виконанні соціально-педагогічної діяльності в інклюзивному класі</p>		
4	<p>Дидактика як загальна теорія інклюзивної освіти та науки</p> <p>1. Виникнення і розвиток інклюзивної освіти та навчання</p> <p>2. Предмет і завдання дидактики інклюзивної освіти, її категорії</p> <p>3. Система закладів освіти для дітей з обмеженнями життєдіяльності</p> <p>4. Особливості організації інклюзивного навчання в загальноосвітній школі</p>	Усне опитування, поточне тестування	2
5	<p>Зміст інклюзивної освіти</p> <p>1. Стандарт початкової освіти загальноосвітньої школи</p> <p>2. Нормативні документи змісту інклюзивної початкової освіти, курикулум</p> <p>3. Особливості забезпечення змісту інклюзивної освіти дітей з особливими освітніми потребами</p> <p>4. Командний підхід як умова реалізації змісту освіти</p>	Усне опитування, поточне тестування	2
6	<p>Структура та організація цілісного педагогічного інклюзивного процесу</p> <p>1. Цілісний педагогічний процес, його компоненти</p> <p>2. Сутність, мета і завдання інклюзивного навчання</p> <p>3. Підготовка вчителя до</p>	Усне опитування, поточне тестування	2

	організації навчального процесу		
7	Форми організації процесу навчання в інклюзивній школі 1. Форми організації навчання 2. Спеціальні форми навчання в інклюзивному класі	Усне опитування, поточне тестування	2
8	Методи і засоби інклюзивного навчання 1. Сутність, функції та структура методу 2. Класифікація методів навчання 3. Інтенсивні методи розвитку когнітивної сфери 4. Методи розвитку і корекції емоційної сфери 5. Методичні прийоми корекції конативної сфери молодших школярів 6. Критерії вибору методів навчання 7. Засоби навчання	Усне опитування, поточне тестування	2
9	Дидактичне діагностування учнів в інклюзивному класі 1. Сутність компонентів діагностування в умовах інклюзивного навчання 2. Потрфоліо учнів як засіб оцінювання індивідуальних досягнень	Усне опитування, поточне тестування	2

12. Теми для самостійного опрацювання

№ з/п	Теми і перелік питань що винесені на самостійне вивчення
1	Методологічна основа інклюзивної педагогіки
2	Особливості розвитку особистості
3	Соціально-педагогічна діяльність вчителя в умовах інклюзивної освіти
4	Дидактика як загальна теорія інклюзивної освіти та науки
5	Зміст інклюзивної освіти
6	Структура та організація цілісного педагогічного інклюзивного процесу
7	Форми організації процесу навчання в інклюзивній школі
8	Методи і засоби інклюзивного навчання

9	Дидактичне діагностування учнів в інклюзивному класі
10	Теорія виховання в умовах інклюзивної освіти

13. Система оцінювання та вимоги

Оцінювання результатів навчання здобувачів вищої освіти здійснюється відповідно до «Положення про організацію освітнього процесу в Мелітопольському державному педагогічному університеті імені Богдана Хмельницького» <https://drive.google.com/file/d/1HWL9vuhcizztkaC6wgF-zXhr43uGR1W0/view> та «Положення про бально-накопичувальну систему оцінювання результатів навчання здобувачів вищої освіти у МДПУ імені Богдана Хмельницького» (протокол №5 від 24.10.2019 р.) <https://drive.google.com/file/d/1BDRNtAJupqmHkldtICJTkVl-LNTIjWRX/view.1>.

В рамках даного освітнього компоненту передбачена процедура визнання результатів навчання, які здобувач вищої освіти набув шляхом неформальної освіти і демонструє для визнання у процесі опанування даної освітньої програми. Процедура визнання здійснюється згідно Положення про порядок визнання результатів навчання, отриманих у процесі неформальної освіти в Мелітопольському державному педагогічному університеті імені Богдана Хмельницького https://drive.google.com/file/d/14KeC_yldBuss-N0Q60DqWdwy9We1_uV4/view та шляхом визнання результатів навчання, отриманих в інших ЗВО, що регламентуються документом «Положенням про організацію освітнього процесу в МДПУ імені Богдана Хмельницького» (від 28.08.2020 р., протокол №1) https://drive.google.com/file/d/1OMtCdZsTSSudgxmQMu206ffea4Kjx3_Q/view та «Положенням про перезарахування освітніх компонентів та визначення академічної різниці у МДПУ імені Богдана Хмельницького» (протокол №1 від 28.08.2020 р.) <https://drive.google.com/file/d/1evp2PeqJTVk7lZSIWT9TgeGfyOU7hwSQ/view>

Розподіл балів, що присвоюються студентам з навчальної дисципліни «Основи інклюзивної педагогіки» є сумою балів за виконання практичних завдань та підсумкового модульного контролю. Впродовж семестру студент за поточний контроль отримує – 40 балів та під час складання 2-х періодичних контрольних робіт – 60 балів.

Самостійно підготовлені теми або розв'язані окремі пізнавальні завдання, що винесені для самостійного опрацювання студентами, оцінюються як частина теми семінарського заняття.

Впродовж семестру студент за поточний контроль отримує – 40 балів та під час складання 2-х модулів – 60 балів, загалом – 100 балів.

Критерії оцінювання

Оцінювання результатів навчання здобувачів вищої освіти здійснюється відповідно до «Положення про організацію освітнього процесу в Мелітопольському державному педагогічному університеті імені Богдана Хмельницького» <https://drive.google.com/file/d/1HWL9vuhcizztkaC6wgF-zXhr43uGR1W0/view> та «Положення про бально-накопичувальну систему оцінювання результатів навчання здобувачів вищої освіти у МДПУ імені Богдана Хмельницького» (протокол №5 від 24.10.2019 р.) <https://drive.google.com/file/d/1BDRNtAJupqmHkldtICJTkVl-LNTIjWRX/view.1>.

Методи контролю результатів навчання	Максимальна кількість балів та вимоги до їх накопичення
<p>Робота на практичному занятті</p> <p>Самостійна робота</p> <p>Усна відповідь, тестування, виконання ситуаційних завдань та вправ</p>	<p>5 балів:</p> <p>5- Студент в повному обсязі володіє навчальним матеріалом, вільно самостійно та аргументовано його викладає під час усних виступів та письмових відповідей, глибоко та всебічно розкриває зміст теоретичних питань та практичних завдань, використовуючи при цьому нормативну, обов'язкову та додаткову літературу. Правильно вирішив усі розрахункові / тестові завдання. Здатен виділяти суттєві ознаки вивченого за допомогою операцій синтезу, аналізу, виявляти причинно-наслідкові зв'язки, формувати висновки і узагальнення, вільно оперувати фактами та відомостями</p> <p>4- Студент достатньо повно володіє навчальним матеріалом, обґрунтовано його викладає під час усних виступів та письмових відповідей, в основному розкриває зміст теоретичних питань та практичних завдань, використовуючи при цьому нормативну та обов'язкову літературу. Але при викладанні деяких питань не вистачає достатньої глибини та аргументації, допускаються при цьому окремі несуттєві неточності та незначні помилки. Правильно вирішив більшість розрахункових / тестових завдань. Студент здатен виділяти суттєві ознаки вивченого за допомогою операцій синтезу, аналізу, виявляти причинно-наслідкові зв'язки, у яких можуть бути окремі несуттєві помилки, формувати висновки і узагальнення, вільно оперувати фактами та відомостями</p>

	<p>3-Студент в цілому володіє навчальним матеріалом, викладає його основний зміст під час усних виступів та письмових розрахунків, але без глибокого всебічного аналізу, обґрунтування та аргументації, допускаючи при цьому окремі суттєві неточності та помилки. Правильно вирішив половину розрахункових / тестових завдань. Має ускладнення під час виділення суттєвих ознак вивченого; під час виявлення причинно-наслідкових зв'язків і формулювання висновків.</p> <p>2-Студент не в повному обсязі володіє навчальним матеріалом. Фрагментарно, поверхово (без аргументації та обґрунтування) викладає його під час усних виступів та письмових розрахунків, недостатньо розкриває зміст теоретичних питань та практичних завдань, допускаючи при цьому суттєві неточності. Правильно вирішив окремі розрахункові / тестові завдання. Безсистемно відділяє випадкові ознаки вивченого; не вмів зробити найпростіші операції аналізу і синтезу; робити узагальнення, висновки</p>
<p>Складання конспекту, тестів для поточної роботи</p>	<p>5 балів:</p> <ul style="list-style-type: none"> – 5 балів – студент глибоко проробив роботу вченого, здійснив широкий аналіз зазначеної проблеми, вірно відображено ідею автора та основні моменти книги (монографії, статі), а також відобразив у рецензії власне відношення до проблеми і до роботи в цілому; склав 10 тестових завдань; – 4 бали – студент глибоко проробив роботу вченого, здійснив широкий аналіз зазначеної проблеми, вірно відображено ідею автора та основні моменти книги (монографії, статі), склав 10 тестових завдань; – 3 бали – студент глибоко проробив роботу вченого, здійснив широкий аналіз зазначеної проблеми, вірно

	<p>відображено ідею автора та основні моменти книги (монографії, статі), але у рецензії не відображено власне відношення до проблеми і до роботи в цілому, склав менше ніж 10 тестових завдань;</p> <p>–2 бали – спостерігаються суттєві помилки, студент не достатньо продемонстрував знання наукової праці вченого, не склав 10 тестових завдань;</p>
Творчі завдання	<p>5 балів:</p> <p>– 5 балів – творчі завдання виконано згідно вимог, зміст відповідає темі, представлено широкий аналіз проблеми,</p> <p>– 4 бали – творчі завдання виконано згідно вимог, зміст відповідає темі, представлено широкий аналіз проблеми, але є деякі недоліки у тексті,</p> <p>– 3 бали – творчі завдання виконано згідно вимог, зміст відповідає темі, представлено достатній аналіз проблеми, але є деякі недоліки у тексті,</p> <p>– 2 бали – зміст не відповідає темі, є багато недоліків, невідповідність вимогам щодо оформлення, плагіат.</p>
Компетентнісно-орієнтовні завдання (презентація тощо).	<p>– 5 балів – презентація містить не менш ніж 15 слайдів, зміст слайдів відповідає темі лекцій, фон та текст – зручні для сприйняття, наявність схем, таблиці, смарт-об'єктів, малюнків, фото тощо;</p> <p>– 4 бали – презентація містить не менш ніж 12 слайдів, зміст слайдів відповідає темі лекцій, фон та текст – зручні для сприйняття, наявність схем, таблиці, смарт-об'єктів, малюнків, фото тощо;</p> <p>– 3 бали – презентація містить 10 і меншу кількість слайдів, текст та фон заважають сприймати інформацію, недостатня кількість демонстраційного матеріалу (таблиці, діаграми, схеми, малюнки тощо),</p> <p>– 2 бали – зміст презентації не відповідає темі, візуально не</p>

1. Система оцінювання компетенцій студентів є стимулюючою, заохочувальною, максимально об'єктивною, простою з чіткими критеріями оцінювання.

2. Національна оцінна шкала є чотирьохбальною для оцінювання результатів іспитів і диференційованих заліків і двобальною для оцінювання відповідей студентів на недиференційованому заліку.

3. Основним видом контролю знань, умінь, навичок та способів їх застосування є поточний контроль для якого використовується національна оцінна шкала «відмінно», «добре», «задовільно», «незадовільно» з відповідними до неї балами, тобто числами «5», «4», «3», «2». Ці бали виставляються за кожне практичне заняття в академічний журнал.

4. Всі види діяльності на практичному (семінарському) занятті, в тому числі і за виконану самостійну роботу, оцінюються оцінками «5», «4», «3», «2», які заносяться в академічний журнал.

Самостійно підготовлені теми або розв'язані окремі пізнавальні завдання, що винесені для самостійного опрацювання студентами, оцінюються як частина теми практичного (семінарського) заняття.

На практичному занятті студент може отримати декілька оцінок за різні види діяльності за чотирьохбальною шкалою від «відмінно» до «незадовільно», але в балах «5», «4», «3», «2». Бали періодичної контрольної роботи, яка може проводитись за рік або семестр чотири, два або один раз, виставляються відповідно максимум 25, 50 і 100 балів за одну контрольну.

Наприклад, періодичний контроль, який проводиться двічі в семестрі, є сумою балів (середньозважена оцінка) поточного контролю і балів за контрольну роботу за такою формулою: $S_1 = X_0 + X_1 = 4 + 18 = 22(б)$,

Де S_1 – сума балів за перший періодичний контроль, X_0 – середньозважене балів за всі теми, включаючи теми і питання винесені на самостійну роботу, що передують першому періодичному контролю; X_1 – бали першої періодичної контрольної роботи.

Студент має право на підвищення результату тільки однієї контрольної роботи протягом тижня після її написання.

Підсумкова оцінка складається із суми балів за періодичні контрольні роботи за формулою:

$$S = S_1 + S_2$$

Максимальна сума (S) дорівнює 100 балам.

Підсумковий контроль вивчення дисципліни є диференційований залік, набраних таким чином 60 і більше балів достатньо для його зарахування.

За правилом округлення це 74 бали, що відповідає національній оцінці «добре».

Здобувач зобов'язаний відпрацювати всі пропущені лабораторні, практичні або семінарські заняття і не мати за них незадовільних оцінок.

Невідпрацьовані заняття є підставою для недопущення здобувача

вищої освіти до підсумкового контролю як такого, що не виконав навчальний план.

14. Рекомендована література

Основна

1. Бондар В. І. Дидактика / В. І. Бондар. – К.: Либідь, 2005. – 264с.
2. Бондар В. І. Інклюзивне навчання як соціально-педагогічний феномен / В. І. Бондар. // Рідна школа. – 2011. №3 (березень). –С. 10-14.
3. Василенко О. М. Соціально-педагогічні умови адаптації молодших школярів з особливими потребами до навчання в загальноосвітній школі : дис... канд. пед. наук : 13.00.05 / Василенко Олена Миколаївна. – Хмельницький, 2010 – 192 с. : іл.. – Бібліогр.: С. 273–293.
4. Волкова Н. П. Педагогіка : навч. посіб. / Н. П. Волкова. – К. : Академвидав, 2009. – 616 с.
5. Гончаренко С. Український педагогічний словник / С. Гончаренко. – К. : Либідь, 1997. – 376 с.
6. Данієлс Елен Р. Залучення дітей з особливими потребами до системи загальноосвітніх класів / Елен Р. Данієлс, Кей Стаффорд – Львів: Товариство «Надія», 2000. – 256 с.
7. Дефектологічний словник : навчальний посібник / за ред. В. І. Бондаря, В. М. Синьова. – К. : МП «Леся», 2011. – 528 с.
8. Основи корекційної педагогіки : навчально-методичний посібник / С. П. Миронова, О. В. Гаврилов, М. П. Матвєєва; [за заг. ред. С. П. Миронової].
9. Кам'янець-Подільський: Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка, 2010. – 264 с.
10. Шевців З. М. Основи інклюзивної педагогіки [текст]: підручник / З. М. Шевців – К. : «Центр учбової літератури», 2016. – 248 с.

Додаткова

1. Богданова І.М. Соціальна педагогіка: Навч. посіб./ І. М. Богданова. –К.: Знання, 2008. – 343 с.
2. Бойко В. О. Інклюзивна освіта: до питання визначення поняття та особливостей її запровадження / В. О. Бойко // Наукові записки Ніжинського державного університету імені Миколи Гоголя. Психолого-педагогічні науки. – Ніжин: НДУ ім. М. Гоголя, 2012. – № 4. – С. 7–11.
3. Бондар В. І. Актуальні проблеми розвитку освіти дітей з обмеженнями життєдіяльності: шлях від інституалізації до інтеграції / В. І. Бондар, В. М. Синьов // Збірник наукових праць Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка: серія соціально-педагогічна. Вип. XII / За ред. О.В. Гаврилова, В.І. Співака. – Кам'янець-Подільський: Аксіома, 2009. – 462 с.

4. Бондар В. І. Інклюзивне навчання та підготовка педагогічних кадрів для його реалізації / В. І. Бондар // Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова. – Серія 19.Корекційна педагогіка та психологія. – Вип. 15. – 2010. – С. 39–42.
5. Василенко О.М. Соціально-педагогічна робота з учнями з особливими потребами в загальноосвітній школі інклюзивної орієнтації [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.vmurol.com.ua/upload/publikatsii/Problemi_studentiv_z_invalidnystyu/pdf/Vasilenko_Soc_ped_robota.pdf.
6. Данілавічюче Е. А. Стратегії викладання в інклюзивному навчальному закладі: навчально-методичний посібник / Е. А. Данілавічюче, С. В. Литовченко / За заг. ред. А. А. Колупаєвої. – К.: Видавнича група «А.С.К.», 2012. – 360 с.
7. Декларація про права інвалідів (проголошена ООН 9 грудня 1975 року)
8. Демченко І. Алгоритм квазіпрофесійної підготовки майбутнього вчителя початкових класів до роботи в умовах інклюзивної освіти / Ірина Демченко // Психолого-педагогічні проблеми сільської школи. Вип. 45, 2013. – С. 40-49.
9. Долинський Б. Т. Теоретико-методичні засади підготовки майбутніх учителів до формування здоров'язбережувальних навичок і вмінь у молодших школярів у навчально-виховній діяльності : монографія / Б. Т. Долинський. – Одеса : Видавець М. П. Черкасов, 2010. – 269 с.
10. Дубасенюк О.А. Виявлення закономірностей професійної виховної діяльності педагога загальноосвітнього закладу як чинника особистісного зростання суб'єктів освіти // Професійна педагогічна освіта: становлення і розвиток педагогічного знання: монографія / за ред. проф. О.А. Дубасенюк. – Житомир : Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2014. – С. 249- 261.).
11. Закон України "Про основи соціальної захищеності інвалідів в Україні" (21 березня 1991 року N 875-XII)
12. Закон України "Про охорону дитинства" (прийнятий 26 квітня 2001 року № 2402-III)
13. Закон України "Про реабілітацію інвалідів в Україні" (прийнятий 6 жовтня 2005 року N 2961-IV)
14. Кодлюк Я. П. Дидактика початкової школи: практичний курс : навчально-методичний посібник / Я. П. Кодлюк. – Тернопіль : Астон, 2013. – 160 с.
15. Колупаєва А. А. Діти з особливими потребами в загальноосвітньому просторі: початкова ланка. Путівник для педагогів: Навчально-методичний посібник / А. А. Колупаєва, О. М. Таранченко. – К.: «АТОПОЛ». – 2010. – 96 с.

16. Колупаєва А. А. Діти з особливими потребами та організація їх навчання: наук.-метод. посіб. / А. А. Колупаєва, Л. О. Савчук. – К.: Вид. група «АТОПОЛ», 2011. – 73 с.
17. Сак Т. Організація навчального процесу в інклюзивному класі / Т. Сак // Дефектологія. – 2011. – № 2. – С. 8–11.
18. Шевців З. М. Теоретичні засади інклюзивної педагогіки / З. М. Шевців // Оновлення змісту, форм та методів навчання і виховання в закладах освіти. Наукові записки РДГУ. – Випуск 13 (56). – Рівне: РДГУ, 2016. – С.152-155.
19. Loreman, T., Deppeler, J.M. & Harvey, D.H.P. (2005). Inclusive education: A practical guide to supporting diversity in the classroom. (Лорман Т., Демпелер Дж.М., Харві Д. Х. Р. (2005) Інклюзивна освіта. Підтримка відмінності на уроці: практичний посібник) Sydney: Allen & Unwin. Chapters 1 & 2.
20. Praisner, C.L. (2003). Attitudes of elementary principals toward the inclusion of students with disabilities. *Exceptional Children*, 69(2), 135-145.
21. Skipper, S. (2006). Conceptual Framework for Effective Inclusive Schools. Retrieved September 2006, from www.leadership.fau.edu/icsei2006/papers/skipper.doc